

AFRIKA BELSŐ ÉS KÜLSŐ KIHÍVÁSAI A XXI. SZÁZADBAN

Erdősi Ferenc, DSc
emeritus tudományos tanácsadó
MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs
erdosi@rkk.hu

Cikkünkben főként az afrikai kontinens Szaharától délre fekvő, mintegy kétharmadára kiterjedő Fekete-Afrika utóbbi időbeli leszakadását, valamint jövőbeni helyzetét meghatározó belső és külső tényezők lehetséges hatásait mérlegeljük, részben az eddigi tendenciák extrapolálásával, részben azoknak az új jelenségeknek a felvázolásával, melyek Afrika annyira kívánatos pozíciójavulását, leszakadásának megállítását fenyegető kihívásként alapvetően befolyásolhatják.

Fekete-Afrika leszakadási folyamatának mértéke és összetevői

Nincs még egy olyan szubkontinens, amelynek pozíciója nemcsak a világ-átlaghoz, hanem a (nem kevés cinizmussal) „fejlődőnek” titulált, valójában fejletlen világhoz képest is a politikai függetlenség kivívása ellenére gazdasági teljesítményben, életszínvonal-

ban, de egyes régióiban a környezet állapotában is olymértékben rosszabbodott, mint Fekete-Afrika. A fajlagos (egy lakosra jutó GDP) az 1970–2007 közötti időszakban átlagosan mindössze évi fél százalékkal lett több, miközben a világ egyéb fejlődő térségeiben ennél nyolcszorta gyorsabb volt a növekedés. A százalékpontbeli különbségek alapján a három gazdaságföldrajzi övezetkategória közül Fekete-Afrikában az erőforrásszegény parti országok lemaradása volt a legerősebb (táblázat), annak ellenére, hogy az itteni országokban a fővárosok, illetve a legnagyobb városok többsége is tenger melletti kikötő. Az is kiderül, hogy bár Afrika néhány országa világviszonylatban rendkívül gazdag a világpiacon keresett, nagy tömegben kitermelt ásványi nyersanyagokban – főként ércben és olajban –, valamint trópusi faanyagban, exportáruik alulértékelése folytán az ebből származó

jövedelem arányát tekintve elmarad a többi világrésztől. Az igazán megdöbbentő az a fajlagos GDP alakulásának történelmi menetében, hogy két évtizedben is tartós visszaesést szenvedett Fekete-Afrika, amikor a népességszám gyorsabban növekedett, mint az előállított bruttó termelési érték. Annak ellenére, hogy századunk elején végre (az olajboom és a polgárháborúkban tönkrement infrastruktúrák helyreállítása nyomán) megindult a – többi fejlődő szubrégióhoz képest persze továbbra is elmaradó – növekedés, Fekete-Afrika korunkbeli (továbbra is nyomasztó mértékű) lemaradását a globális versenyben az alábbi adatok érzékeltetik:

Gazdasági téren a legdurvább paradoxonoknak tekinthető, hogy

- miközben Fekete-Afrika a világ népességének a 12%-át mondhatja magáénak, a világ jövedelméből és kereskedelméből egyaránt mindössze 2-2%-kal részesedett 2006-ban, holott 1970-ben még 4-4%-ot reprezentált.
- a nettó beruházások összegét az 1970–2006 közötti években Fekete-Afrika csak megkétszerezni tudta, miközben a többi fejlődő szubkontinensen az FDI (*Foreign Direct Investment, közvetlen tőkebefektetés*) hétszer lett több. (Ráadásul Afrikában túlnyomóan a kitermelő iparban, míg Dél- és Kelet-Ázsiában a magas hozzáadott értéket előállító elektronikai iparban, illetve informatikai szolgáltatásokban történtek a beruházások.)
- a döbbenetes „alulteljesítés” oda vezetett, hogy a mélyszegénységben (naponta max. egy USD-ből)

élők száma és aránya a világtendenciával szemben Fekete-Afrikában növekvőben van: a világ „páriáinak” 1980-ban még csak a 10%-a volt afrikai, de 2006-ban már 30%-a (Mosha, 2011).

A gazdasági elmaradottságtól elválaszthatatlanok az anakronisztikus életkörülmények, a népesség többségének siralmas lakhatási viszonyai, a közművesítettségében mutatkozó évszázadnyi lemaradás, valamint a munkavégző képességet erősen rontó elégtelen egészségügyi és oktatási ellátás.

Fekete-Afrika eddig kialakult és jövőbeni helyzetét belső és külső tényezők időben változó arányban érvényesülő hatásai alakítják. Létrejöttük tekintetében nem minden esetben lehet élesen elválasztani a világrész (illetve a szubkontinens) történelmi folyamataiból, különleges földrajzi, etnográfiai, demográfiai stb. sajátosságaiból adódó belső (intraafrikai) tényezőket (melyek túlnyomó részéért maga Afrika – a hatalom, illetve a gyakran kontraproduktív hagyományokkal, életvitellel szakítani képtelen lakosság – a „felelős”) azoktól a külső (általában globális szinten érvényesülő) hatásoktól, melyeket az afrikaiak kénytelenek valamilyen módon elszenvedni, illetve esetenként a saját javukra fordítani.

Belső tényezők

A belső tényezők többsége a gyarmati múltban gyökerezik, mintegy visszatükrözve az egykori brit, francia és portugál gyarmatbirodalmak igazgatási térszerkezetét, de még a gazdasági ágazati struktúrát, valamint külkereskedelmük

Az egy főre jutó GDP (USD) átlagos százalékos növekedése az egyes évtizedekben a Szaharától délre levő Afrikában (SZDA) és más fejlődő nagyrégiókban

Az egyes évtizedek átlagos növekedési értékei	Összesen		Az erőforrásszegény tengerpartiak		Az erőforrásszegény tengerpart nélküliek		Az erőforrásokban gazdagok	
	SZDA	Egyéb fejlődő országok	SZDA	Egyéb fejlődő országok	SZDA	Egyéb fejlődő országok	SZDA	Egyéb fejlődő országok
1970-es évek	1,12	3,60	0,92	3,54	-0,02	2,82	2,93	4,30
1980-as évek	-0,84	4,12	-0,78	4,43	-0,57	1,69	-1,26	1,91
1990-es évek	-0,49	3,98	0,05	4,31	-1,09	-0,74	-0,23	2,07
2000–2007	2,73	5,77	2,58	6,06	2,28	3,74	3,54	3,82
Összesen	0,52	4,29	0,59	4,51	0,04	1,78	1,12	2,98
A növekedésbeli különbségek								
1970-es évek	-2,49		-2,62		-2,85		-1,37	
1980-as évek	-4,95		-5,60		-2,27		-3,18	
1990-es évek	-4,46		-4,26		-0,35		-2,30	
2000–2007	-3,06		-3,48		-1,46		-0,27	
Összesen	-3,77		-3,91		-1,74		-1,84	

*Forrás: World Bank Development Economics Prospects Group
Közl: Siteresources.worldbank.org/...RIASODocument April080208.pdf.*

(és a kiszolgáló fő közlekedési folyosók) irányát, illetve legfontosabb viszonylatait is. Mindezek folytán ma

- Fekete-Afrika területe a világ más fejlődő régióihoz képest igen erősen fragmentált (43 országot foglal magába),
- külkereskedelmi forgalmának 80-82%-a kifelé irányul (más, túlnyomóan fejlett és feltörekvő) kontinensek által igényelt, mi több: díktált áruszerkezetben), míg az afrikai országok egymás közötti (legális) áruforgalma igen gyenge, mivel csak kevés komparatív előnyökkel kecsegtető árut képesek társaiknak kínálni;
- az előbbieknél megfelelően a még működő, nagyobb teljesítményű vasutak és a legjobb főutak a nagy bányavidékeket és az exportra termelő óriás ültetvényeket (az egyes országok, országcsoportok számára gateway szerepet betöltő) tengeri kikötőkkel kötik össze;

- a nem kis részben az egykori gyarmatosítók divide et impera elven alapuló gyakorlatának is betudhatóan számos ország életét bénítják meg, lehetetlenítik el az etnikai, valamint vallási megosztottság által determinált, a politikai erők által pedig szinte folyamatosan izzásban tartott, akár fegyveres harcokká, illetve genocidiummá fajuló feszültségek.

Az Afrikában mára kialakult állapotokért azonban nem csak a gyarmatosítók, hanem az 1960-as évektől egymást váltó, gyakran saját népükkel szemben despotikus új kizsákmányoló elit is felelős. Jó néhány afrikai kormány formálisan már az 1980-as évektől eleget tett a Világbank, az IMF és más globális szereplők (liberalizációt, deregulációt, a „jó kormányzást” és a demokratizálást számon kérő) elvárásainak, azonban a gyakorlatban ezek a (pl. a NEPAD, SAP) programok meghirdetésében is megnyilvánuló látványos lépé-

sek Tarrósy (2010) szerint az új politikai vezető garnitúrák hatalma konzerválásának eszközeivé váltak. A függetlenség nem jár együtt a nyitottsággal, hanem éppen a némi paranoiától sem mentes egymás iránti bizalmatlanság és a korrupció következménye az egyes országok, sőt országrészek közötti gazdasági és egyéb kapcsolatokat rendkívül megnehezíti (még a „jószozszédságok” esetében is) a határátlépések képtelenül nagy pénz- és időigénye. E hendi-kep a legnagyobb mértékben a tengerparttal nem rendelkező 15 belső ország többségének külkereskedelmét reménytelenül hátrányos helyzetbe hozza, miután a kikötőkben felvásárolt áruik árának 70%-át is elérhetik a hosszú szárazföldi út megtételének szállítási és járulékos költségei.

„Sikertelenek maradtak a regionális integrációk eredeti célkitűzései is, mivel sem a közöttük, sem a tagországaik közötti fejlettségbeli különbségeket nem sikerült mérsékelni, de az egész szubkontinensnek a világátlaghoz való közelítéséhez sem voltak képesek érdemileg hozzájárulni.”

Valamennyi fejletlen szubkontinens közül a kirívóan hátrányos helyzete miatt éppen Fekete-Afrikának lenne a legnagyobb szüksége a nagytérségi/regionális integrációkra ahhoz, hogy az elaprózott (és elkülönült, sőt ellenérdekű) nemzeti piacok helyett erőforrásaik megtöbbszörözésével verseny-

képességre esélyt adó méretű közös piacok jöjjenek létre. Ezek és a világpiac elérésének költségeit mérséklő közös (tengeri/légi), továbbá a tagországok közötti kapcsolatok megvalósításához hathatósan hozzájárulni képes intraregionális szárazföldi infrastruktúrák kiépítése adnának lehetőséget arra, hogy a gazdasági növekedést elősegítő szinergiák keletkezzenek. Formálisan e téren igen jól áll a szubkontinens, miután a világrészek közül az 1970-es évektől itt jött létre a legtöbb integrációs szervezet, amit Tarrósy (2010) joggal minősít túlbujánzásnak. Ezen regionális országközösségek hatékonysága azonban alig kimutatható statisztikai elemzésekkel. Már csak azért sem, mert többszörösen átfedik egymást, ami óhatatlanul is érdekkonfliktusokhoz vezethet. Létrehozóik azzal sem törődtek, hogy egy ország nem lehet egyszerre több (szervezés alatt álló) vámunió tagja (Tarrósy, 2010).

Sikertelenek maradtak a regionális integrációk eredeti célkitűzései is, mivel sem a közöttük, sem a tagországaik közötti fejlettségbeli különbségeket nem sikerült mérsékelni, de az egész szubkontinensnek a világátlaghoz való közelítéséhez sem voltak képesek érdemileg hozzájárulni. Ezeknek az integrációs folyamat különféle szintjeit képviselő szervezeteknek a fejlett világból származó anyagi támogatása alig értékesült, miután a pénzeket főként reprezentatív székházakra és túlméretezett hivatali apparátusra költötték, illetve az igazgatást átszövő korrupciós hálózatban láthatatlanná váltak.

Néhány regionális integrációban a kiegyenlítődési folyamatot gátolta a

vezető szerepre törekvő legerősebb „falkavezér” állam, mely önös érdekeit ambiciózusan (esetenként erőszakosan) is igyekszik érvényesíteni a többiekkel szemben. Ezek közé tartozik Nyugat-Afrika legnagyobb közösségén, az ECOWAS-on belül az anglofon Nigéria (frankofon versenytársának, Elefántcsontpartnak nincs esélye Afrika vezető olajhatalmával szemben), ahogyan a Kelet-afrikai Közösségben (EAC) Kenyáé a vitathatatlan elsőbbség, Közép-Afrikában pedig a Kongói Demokratikus Köztársaságé. A legkíméletlenebb módon a Dél-afrikai Köztársaság szupremáciája érvényesült az apartheid idején az általa vezetett, Afrika déli részére kiterjedő SADCC szervezetben. Azon túlmenően, hogy katonai intervenciókkal támogatta több társország konzervatív erőit, a belső országok külkereskedelmi forgalmának a saját kikötői felé fordításával ellenőrzése alá vonta a tagállamok gazdaságát. Az apartheid rendszer megszűnte után az egyenlőség elvére alapozottan létrejött utódon, a SADC-on belül Dél-Afrika betartja ugyan a közösségi politika játékszabályait, de a kiemelkedő teljesítményéből élvezett jól

Kisgyerek Mauritánia aszály sújtotta térségében

Forrás: UN Photo/John Isaac

jövedelmező gazdasági mentor szerepben továbbra is nélkülözhetetlenné tette magát (Erdősi, 2011a).

Némi reményre adhatnak okot a regionális integrációk kedvező hatásai tekintetében a korunkbeli, valamint a közép és hosszú távon (2015–2025-ig) tervezett előrelépések, azaz az integráció magasabb (érdemi hasznot ígérő)

szintjeinek – szabadkereskedelmi zóna, vámunió, monetáris unió, közös piac – az elérése. Kérdés, hogy az egész világrészre kiterjedő pánafrikai közösség 2025-re tervezett létrehozása megvalósul-e, és ha igen, mennyiben lesz képes betölteni szerepét a részét alkotó regionális szerveződések tevékenységének összehangolásával?

Úgy látjuk, hogy az afrikai fejlesztések kereteit az elvárhatóhoz képest jóval ritkábban képezik a regionális integrációs szervezetek, különösen a nagytárségi bi-, vagy multilaterális infrastruktúra-fejlesztéseknél a konkrét igényeknek megfelelő más, egyedi térformációk rajzolódnak ki. (Pl. villamosáram-ellátásban, távolsági csővezetékes rendszer építésekor stb.)

A külső hatások – különös tekintettel a klímaváltozásra

E körbe elsősorban a globális szinten már érvényesülő, a jövőben pedig várhatóan erősödő és értelemszerűen Afrikát sem elkerülő spontán vagy tudatos intervenció formájában érvényesülő természeti-gazdasági-társadalmi hatások tartoznak.

Az Afrika környezetének romlását előidéző, Glied (2010) által regisztrált négy tényező közül a demográfiai robbanás, az energiahordozók kitermelésének és felhasználásának gyorsulása, továbbá a korszerű hulladékgazdálkodás hiánya alapján véve belső hatótényező – bár egyes részproblémáiért nem kizárólag az afrikaiak felelősek. Mindezekkel szemben a negyedik tényező, a klímaváltozás túlnyomóan exogén tényezők által kiváltott tartós folyamat.

A klímaváltozás gazdasági-társadalmi következményei

Földrajzi méreteiben és szerteágazó hatásainak súlyosságával egyaránt az Afrika jövőjét fenyegető hatótényezők közül az első helyre kívánkozik a klímaváltozás, mely eredménytelenné teheti a két nagy kihívásra, a nyomor csökkentésére és a fenntartható gazdaság megteremtésére adandó válaszokat. E világrész egyedi tragédiája az a felkiáltójeles paradoxon, hogy nem sok köze van az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátásának tulajdonított klímaváltozás generálásához (a világ emissziójából mindössze 3,2%-kal részesedik), viszont a távoli fejlett világrészek által keltett folyamatot akaratan kívül „importálva”, annak legnagyobb elszennvedőjévé válhat a már eddig észlelt változások irányzata és erőssége alapján.

„A klímaváltozás hatása azért is különlegesen kegyetlen Afrikában, mert népességének 80–85%-a a csapadéktól függő mezőgazdaságból él.”

Afrika a természeti adottságai és gazdaság szerkezete következtében a klímaváltozás (felmelegedés, szárazosodás, a klímaelemek idő- és térbeli változékonyabbá válása) tekintetében a legsérülékenyebb világrészek közé tartozik. E kontinens területének 43%-a arid és szemi arid terület, ahol az igen mostoha viszonyok ellenére 270 millió ember él. A felmelegedés és a csapadékcsökkenés következtében a sivatag és a kísérő (részben félsivatagos) Száhel-övezet az utóbbi évtizedekben mintegy 200 km-rel terjeszke-

dett déli irányban. Az eddigi itteni drámai változásokat pontosan demonstrálja a Csád-tó, amelynek területe az 1960. évi 26 000 km²-ről 2005-re 1500 km²-re zsugorodott (Lake Chad... 2011). Gyakoribbá váltak az „Afrika szarvát” sújtó aszályok, sőt időnként már Kelet-Afrikában is beköszöntenek.

A klímaváltozás hatása azért is különlegesen kegyetlen Afrikában, mert népességének 80–85%-a a csapadéktól függő mezőgazdaságból él. A megművelt területnek mindössze a 3%-a öntözött Ázsia 30%-os részarányával szemben. Az öntözést és egyáltalán a legkülönbözőbb célú vízellátást nem csupán az eszköz- és energiahiány, hanem a vízkészletek rohamos fogyása is korlátozza. A nyugat-afrikai folyók vízhozama 1970 óta átlagosan 60%-kal csökkent, a talajvízszint számos régi-

óban süllyedt, de gyengül a villamosenergia-ellátásban nagy szerepet játszó vízienergia-potenciál is Afrika-szerte.

A vízellátási kockázat által érintett népesség számát Afrikában az előrejelzések 2020-ig 75–250 millió főre, a 2050-es évekre már 350–600 millióra becsülik. A szárazosodás túlnyomórésztben a már eddig is mélynyomorban (napi max. 1 USD-ból) élőket sújtja. A további szárazosodás következtében egyes afrikai országokban 2020-ig felére zsugorodhat a művelt területek nagysága, amihez a termésátlagok csökkenése párosul.

Az afrikai mezőgazdasági területek 60%-ának termőképessége a talaj (számos okra visszavezethető) táperővesztésének és helyenként (pl. a nigériai olajmezőkön) az elszennyeződésének következtében degradálódott. Ez az arány

Szemétdomb az út szélén. Fotó: Kalmár Lajos, Kenya

szignifikánsan magasabb a 38%-os világlátnál (Glied, 2010). Feltételezzük, hogy e veszélyes állapot létrejöttében a már tárgyaltakon kívül közrejátszhatott a kilátástalanság lelki állapotában élő vidékiek közömbösségéből, érzéketlenné válásából fakadó hanyagság is.

A helyi élelmiszer-ellátást a kilátások szerint kedvezőtlenül befolyásolja a nagy tavak halállományának további fogyása, ami párosul a kényszer szülte túlhalálással.

Az élelmiszerbiztonság tekintetében nagy kihívás a termelésnek a népességszám-növekedéstől való elmaradása. Fekete-Afrikában a népesség 2050-re bekövetkező megkétszereződése előrevetíti az élelmiszerimport tízmillió tonnás nagyságrendhez vezető megtöbbszöröződését, növelve a lakosság folyamatos ellátásának kockázatát.

A tartós és nagy területekre kiterjedő aszályok a vízhez jutás lehetőségét oly mértékben rontják, hogy tömeges migrációra készítetik az érintett (főként) mezőgazdasági lakosságot. A klímaváltozás által keltett százmillió nagyságrendű migráció a következő évtizedekben markánsan átrendezheti a népesség megoszlásának eddigi területi mintáját kontinens léptékben és a régiókon, illetve vonzáskörzeteken belül is – elősegítve a fenntarthatatlan mértékű városodást, azaz a nyomorgó vidékiek „bádoggvárosokba” özönlését.

A tengerszint előre jelzett emelkedése nem csupán a parti településeket (általában kikötő funkciójú városokat), közöttük fővárosokat, vagy éppen üdülőparadicsomokat veszélyezteti a távolabbi jövőben, hanem az exportbevételek szempontjából különösen értékes ültet-

vénykultúrákat (pl. a benini és elefántcsontparti olajpálma, a ghánai mogoróhagyma, a kenyai mangó, kesudió és kókuszdió ligeteket), valamint a belföldi élelmiszerellátáshoz nagymértékben hozzájáruló termőföldeket is. (Guineában pl. a rizsföldek 30%-át veszélyezteti a sós víz beszivárgása.)

A klímaváltozás egyik legtragikusabb, a népeiséget és az állatállományt is legközvetlenebbül veszélyeztető következménye a járványok, fertőző betegségek gyakoribbá válása, melyeket részben a magasabb hőmérséklet és a gyakoribbá váló áradások által létrejött nedves környezetben jobban szaporodó rovarok, élősdiek terjesztenek. A széles körű védekezés ellenére már az utóbbi évtizedekben is egyre többen betegedtek meg maláriában és a becslések szerint 2030-ig e régi betegség gyakorisága 14%-kal növekszik. Az új keletű „Rift Valley-láz” egyértelműen a felmelegedés következménye. A klímaváltozás a rákbetegségek (Afrikában különösen az ajakrák) gyakoriságát is növeli (Boyle–Lewin, 2008).

Beszédes adat, hogy a világban a klímával kapcsolatos szerencsétlenségek 53%-a Afrikában következett be az utóbbi évtizedekben, illetve, hogy a megváltozott klíma miatt elhaláloztak és súlyosan megbetegedettek közel 137 millióan voltak.

A klímaváltozás általi kihívásokra adható válaszok

A környezet romlását előidéző főbb tényezők közül a nyersanyag-kitermeléssel, valamint hulladékkezeléssel kapcsolatos károk nem kis anyagi ráfordítással műszaki/szervezési eszközökkel kezel-

hetők, a természetes szaporodás üteme pedig sok összetevős szociálpolitikával lassítható. Sokkal nehezebb a klímaváltozás drámai méretű és mélységű kihívásaira hatékony választ találni. Ugyan századunk elején már számos összafrikai magas szintű tanácskozás foglalkozott e témával, de sem

Egy szudáni asszony vizet visz családjának.

Forrás: UN Photo/Tim McKulka

az Afrikai Unió, sem a nemzeti kormányok nem rendelkeznek részletes, valóban megvalósítható és ütemezett programokkal, valamint finanszírozási forrásokkal, melyektől érdemi kedvező változások várhatók lennének. (E tekintetben nem kivétel a „Plan on Climate Change and Development in Africa” sem, mely az Afrikai Fejlesztési Banktól és regionális szerveződésektől várja el a fáziszerű általánossággal megfogalmazott teendőkhöz való hozzájárulást.)

A klímaváltozás káros következményeinek enyhítésére természetesen több opció is kínálkozik. A korábbiakból kiderül, hogy a változást feltételezhetően előidéző tényezők elleni védekezésben Afrika nem sokat tehet, mert kevés múlik rajta. Ha pedig netán kiderülne, hogy a klímaváltozás alapvetően természeti jelenség, amihez nem sok köze lehet az emberi tevékenységnek (Erdősi, 2010; Berényi, 2011), ez esetben eleve szélmalomharccá degradálódik az antropogén eredetű emisszió csökken-

téséért tett minden erőfeszítés. Azonban ez esetben sem engedhető meg a tétlenség, mivel a humán katasztrófa érdekében alkalmazkodni kell az új helyzethez. Az anyagiakban mért életszínvonalat nem veszélyeztető, sőt javítani képes elkerülhetetlen alkalmazkodás legtöbb módja a műszaki megoldásokkal hatalmas beruházásokat és üzemeltetési költségeket igényel. (Új építési módok és településformációk, a mezőgazdaságban a termelési struktúra módosítása, az extermításokat jobban elviselni képes új, nagy hozamú haszonnövények és állatfajták elterjesztése, a leghatékonyabb – pl. csöpögtetési öntözési eljárások alkalmazása) A vízgazdálkodásban a takarékos vízhasználaton túlmenően a szennyvizek újrahasznosítása és arid területek sós rétegvízeinek, tavainak, sőt a tengervíz sóalanítása jöhet szóba.

Elvileg a mezőgazdaság termelési struktúraváltása is közelebb vihet a probléma megoldásához. Így pl. felvehető annak a lehetősége is, hogy az

exportra termelő, főként élvezeti cikket, ipari nyersanyagokat és gyümölcsöket termelő ültetvények egy része igénybe vehető a belső fogyasztásra szánt élelmiszerek termelésére. Azonban az ültetvények terményeiről az európai, észak-amerikai, a más távoli fogyasztók éppen úgy nem hajlandók lemondani, ahogyan az afrikai államok sem, melyek bevételeinek nem elhanyagolható része – ha csak közvetetten is – ezek értékesítéséből származik.

A klímaváltozással járó szélsőséges időjárási jelenségekről (erősebb viharok, árvizek, hőhullámok stb.) szóló információk, előrejelzések időben történő eljuttatása az érintett lakossághoz számos emberi életet menthet meg, illetve csökkenthetné a bekövetkező anyagi károkat. Ezen felül a döntéshozók informáltságát a népesség mozgásáról, a földhasználat módjáról segíthetné a műholdas GPS, illetve a földrajzi információs rendszerek.

Egyelőre nem sok esély mutatkozik arra, hogy Afrika képes a belátható időben követni a klímaváltozás sokféle következményéhez alkalmazkodás terén a fejlett világban megvalósítható modus vivendit. Tartani lehet attól, hogy a jövedelembeli extermítások már nemcsak az anyagi javakkal való ellátottságban fejeződnek ki, hanem a számos régióban „kegyetlenné” váló klíma elviselése, illetve a víz elérhetősége terén is szélsőségesen differenciálja a népességet, ami további feszültségeket kelthet.

A külső donoroktól és befektetőktől származó input

Afrika országainak többsége saját erőből a legfontosabb közösségi infrast-

rúktúrák fejlesztéséhez szükséges forrásokkal is alig rendelkezik, a termelési beruházásokhoz pedig még kevésbé van pénze. (Jellemző, hogy számos országban a legnagyobb állami bevételi forrás a különféle vámtételek és határátlépési, illetve árumozgatással kapcsolatos illetékek jelentik.)

Afrika katasztrofális helyzete egyes vonatkozásokban (import- és exportpiacként, exodus forrásvidékként) közvetlenül, más vonatkozásokban áttételesen befolyásolja nemcsak a globális gazdaságot, hanem a világ mindkét értelmében vett biztonságát is. Ennek ellenére fejlett világrégiók a gondok nagyságához képest többnyire csak jelképes mértékben segítik a messze legelmaradottabb kontinenst. Ugyan összegét tekintve több mint tekintélyes az Afrikába különféle célból és címen érkező anyagi segély hatása minimális. (Hatékonyabbnak bizonyult az oktatáshoz, egészségügyi ellátáshoz nyújtott szakmai szellemi segítség.) Afrika joggal érezheti, hogy a „jóllakott” potenciális donorok közömbösek az orbitális méretű problémái iránt, hogy tulajdonképpen magára hagyták nemcsak az erőforrásait évszázadokig erőszakosan kisajátító egykori gyarmatosítók, hanem más fejlett nációk is, melyek kihasználták a függetlenné vált kolóniák műszaki/gazdasági kiszolgáltatottságát az utóbbi mintegy fél évszázadban.

Hagyományosan a legtöbb vissza nem térítendő segély, kedvezményes hitel Nyugat-Európából és Észak-Amerikából származik. Az európaiak közül Németország az utóbbi időkben megelőzte az egykor a fekete kontinensen leginkább érdekelt Egyesült Királysá-

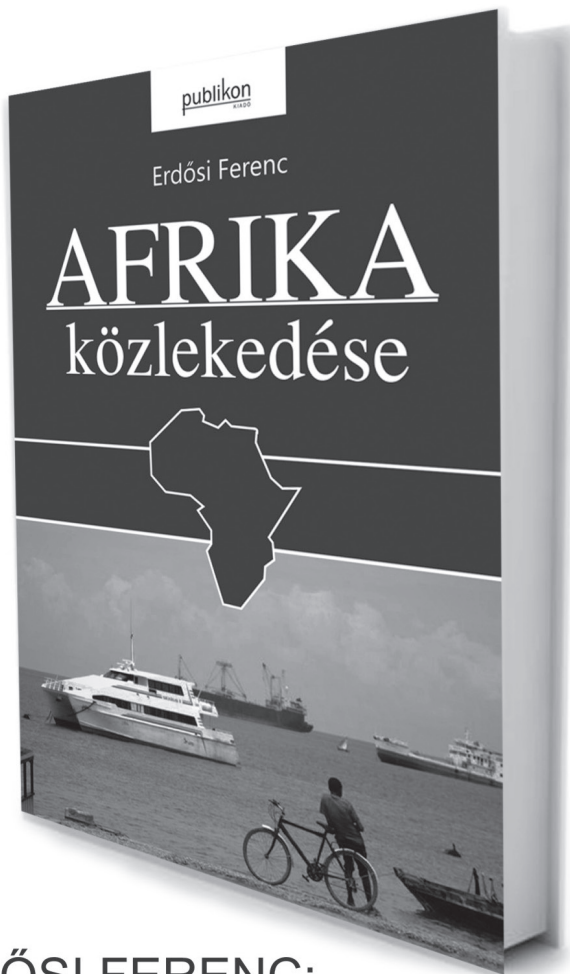
got, sőt, egyes években Franciaországot is.

Az Európai Unió a pánafrikai szervezetekkel és több tagországukkal kötött bilaterális szerződésben rögzített feltételek mellett addig a legnagyobb volumenű és legsokoldalúbb segítségben részesítette Afrikát – különösen a legszegényebb országok számára lehetővé tett exportkönnyítésekkel (Briet, 2010; Die Partnerschaft... 2011).

A 20. század végétől kibontakozó sinoglobalizációba illeszkedően Kína alig követhető gyorsasággal növeli gazdasági jelenlétét Afrikában és az előrejelzések szerint néhány éven belül a hagyományos donorokat megelőzve a legnagyobb befektetővé lép elő. Az új nagyhatalom Afrika állapotára már eddig is ellentmondásosan hatott azzal, hogy „felhabzsolja” az előnyös feltételek mellett megszerzett stratégiai értékű erőforrásait, miközben olcsó ipari termékeivel elárasztotta az afrikai fogyasztói piacokat, tönkretéve a korábban nagy nehezen létrejött afrikai könnyűipart. Kína afrikai szerepe a jövőben még inkább többséyesnek ígérkezik. A legvalószínűbb forgatókönyv szerint jobbra saját munkaerővel és műszaki berendezéssel (a helyi foglalkoztatottsági viszonyokat alig befolyásolva) a politikába formálisan nem beavatkozó „jövőként” kíméletlenül kitermeli Afrika ásványi nyersanyagait és értékes faanyagát, cserébe pedig ajándékként lakossági infrastruktúrát (utakat, kórházakat, iskolákat, stadionokat) is épít, ezzel „lekenyerezve” a helyi politikai erőket (Erdősi, 2011b; lásd továbbá Vörös, 2010 és Alden, 2010 munkáit).

Felhasznált irodalom

- Alden, Chris (2010): *Kína az afrikai kontinensen*. Publikon Kiadó, Pécs.
- Berényi Dénes (2011): Klímaváltozás, globális felmelegedés, CO²-hatás – kritikus szemmel. – *Magyar Tudomány*, 1. 18–31. o.
- Boyle, Peter – Levin, Bernard (2008): *World Cancer Report*, 1–508. <http://www.iarc.fr/en/publications/pdfs-online/wer/2008/index.php>
- Briet, Lodewijk (2010): EU support to regional integration in Africa: A Sharedvision. – *Trade Negotiations Insights*, No. 2.
- Die Partnerschaft EU – Africa. http://europa.eu/legislation_summaries/development/african_caribbean_pacific_states/r12106_d... 2011. 06. 06.
- Erdősi Ferenc (2010): Megelőzni, befolyásolni vagy/és alkalmazkodni? – *Magyar Tudomány*, 3. 344–353. o.
- Erdősi Ferenc (2011a): Nagypolitika és a kiszállítási irányok változása Afrikában. – *Közlekedéstudományi Szemle*, 4. 7–16. o.
- Erdősi Ferenc (2011b): *Afrika közlekedése*. Publikon Kiadó, Pécs.
- Glied Viktor (2010): Környezet és fejlesztés Afrikában. In: Tarrósy István (szerk.): *Fenntartható Afrika*. Publikon Kiadó, Pécs, 31–54. o.
- LakeChad. http://en.wikipedia.org/wiki/Lake_Chad
- Mosha, A. C. (2011): Climate Change and Poverty in Africa: An Overview. – *Regional Development Dialogue*, No 1. 1–30. o.
- Report on Climate Change and Development in Africa. – Meeting of the AU Conference of Ministers. <http://www.uneca.org/cfm/2010/documents/English/Report-onClimateChange-andDevelopment-inAfrica.pdf>
- Tarrósy István (2010): Fenntartható Afrika – Lehetséges? In: Tarrósy István (szerk.): *Fenntartható Afrika*. Publikon Kiadó, Pécs, 13–30. o.
- Vörös Zoltán (2010): Segítheti-e a fejlődést Kína afrikai szerepvállalása? In: Tarrósy István (szerk.): *Fenntartható Afrika*. Publikon Kiadó, Pécs, 105–150. o.

ERDŐSI FERENC: **AFRIKA KÖZLEKEDÉSE**

Az Afrika közlekedése című kötet összefüggéseiben és az egyes országokra lebontva vizsgálja a kontinens közlekedési rendszereit, járműparkját, szállítási potenciálját. Az elképesztő mennyiségű adatot közlő mű évtizedekre meghatározhatja a szakemberek és kutatók afrikai közlekedési infrastruktúráról és fejlesztési lehetőségekről meglévő tudását és olyan, még nem létrejött, vagy kialakulófélben lévő kapcsolatokat indíthat be és segíthet, melyek gazdasági és politikai téren egyaránt hasznosak lehetnek Magyarország számára.

Hatalmas karácsonyi akció!

Karácsonyig minden vásárlónk 10%-os
engedményt kap a kötet árából!

www.publikon.hu